

# ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ

## VEMA OF ASKLIPIOS

JULY-SEPTEMBER 2002 VOLUME 1 No 3

QUARTERLY EDITION BY THE 1st NURSING DEPARTMENT  
OF ATHENS TECHNOLOGICAL EDUCATIONAL INSTITUTION

Εκτίμηση και φροντίδα ακτινικών δερματικών αντιδράσεων

Μεταβαλλόμενο περιβάλλον - Δομή και ρόλος του ΕΣΥ

Περινεοτομή. Ρουτίνα ή επιλογή

Ο κορεσμός της αιμοσφαιρίνης στο σφαγιτιδικό βολβό

Προεχειρητική ανησυχία - Μετεχειρητική πορεία

Βασική ογκολογική εκπαίδευση στα Βαλκάνια  
και τη Μέση Ανατολή

Λειομυοσάρκωμα

Assessment and care of radiotherapy skin reactions

Changing environment - Structure and role of the NHS

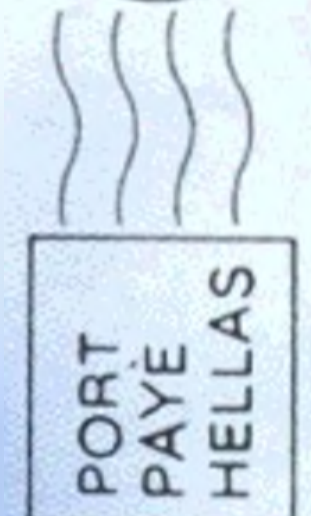
Episiotomy. A Routine or a Choice

Hemoglobin oxygen saturation in the jugular bulb

Preoperative anxiety - Post operative status

Teaching of Oncology Nursing in Balkans  
and Middle East

Leiomyosarcoma



ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 1459/99

ΒΗΜΑ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ  
Κατεχάκη & Αθριανείου 3 - 115 25 ΑΘΗΝΑ

## Περιεχόμενα

### Ανασκοπήσεις

- Εκτίμηση και φροντίδα ακτινικών δερματικών αντιδράσεων. Ζ. Ρούπα, Π. Παπαδημητρίου, Π. Σωτηροπούλου 109
- Οι επιδράσεις του συνεχούς μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος του ανθρώπου στο δίπολο υγεία-αρρώστια και κατ' επέκταση στη δομή και το ρόλο του ΕΣΥ. Ε. Λαχανά, Σ. Κοτρώτσιου 121
- Περινεοτομή. Ρουτίνα ή επιλογή. Α. Στάμου 126

### Ερευνητικές εργασίες

- Ο κορεσμός της αιμοσφαιρίνης στο σφραγιτιδικό βολβό. Δείκτης της εγκεφαλικής οξυγόνωσης στην ενδαρτηρεκτομή της καρωτίδας. Λ. Ριτσότι, Δ. Φωνιαδάκη, Ε. Μπουκουβάλας, Π. Γεωργιάκης, Β. Λαοπόδης, Ε. Κατσούλη 131
- Η προεχειρητική ανησυχία των ασθενών και η σχέση της με τη μετεχειρητική τους πορεία. Ε. Κοτρώτσιου, Ε. Θεοδοσοπούλου, Ι. Παπαθανασίου Γ. Τζαβέλας, Β. Κουτσοπούλου, Σ. Μπακούρας 135
- Διερευνητική μελέτη σχετικά με τη διδασκαλία της ογκολογικής νοσηλευτικής στη βασική εκπαίδευση στα Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή. Γ.Γ. Σαββοπούλου 143

### Ενδιαφέρουσα περίπτωση

- Λειομυοσάρκωμα μιμούμενο χρόνια φλεγμονώδη αντίδραση. Μ.Γ. Τεκτονίδου, Φ.Ν. Σκοπούλη 149

- Οδηγίες για τους συγγραφείς 151

## Contents

### Reviews

- Assessment and care of radiotherapy skin reactions. Z. Roupa, P. Papadimitriou, P. Sotiropoulou 109
- The effects of mans constant changing environment in the bipolar healthiilness and therefore its expansion in the structure and role of the NHS. E. Lachana, S. Kotrotsiou 121
- Episiotomy. A Routine or a Choice. A.G. Stamou 126

### Original papers

- Jugular bulb oximetry as cerebral hypoxia index during carotid artery surgery. L. Rizzotti, D. Foniadakis, E. Boukouvalas, P. Georgakis, V. Laopodis, I. Katsoulis. 131
- The preoperative anxiety of patients and its relation with the post operative status. E. Kotrotsiou, E. Theodosopoulou, I. Papathanasiou, G. Tzavelas, V. Kutsopoulou, S. Mpakouras 135
- Teaching of Oncology Nursing in Balkans and Middle East. G.G. Savopoulos 143

### Case report

- Leiomyosarcoma mimicking a chronic ongoing inflammatory process. M.G. Tektonidou, F.N. Skopouli 149

- Instructions to authors 151

# Διερευνητική μελέτη σχετικά με τη διδασκαλία της ογκολογικής νοσηλευτικής στη βασική εκπαίδευση στα Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή

Γ.Γ. Σαββοπούλου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια ΤΕΙ Αθήνας,  
Αθήνα

**Σκοπός** Σκοπός της μελέτης ήταν να διερευνηθεί κατά πόσο και με ποιες μορφές η διδασκαλία της Ογκολογικής Νοσηλευτικής περιέχεται στο Βασικό Πρόγραμμα της Νοσηλευτικής Εκπαίδευσης στα Νοσηλευτικά Τμήματα των Σχολών των Βαλκανικών χωρών και των χωρών της Μέσης Ανατολής. **Υλικό** Στη μελέτη συμμετείχαν: Κύπρος, Αίγυπτος, Σκόπια, Ελλάδα, Ισραήλ, Σλοβενία, Σαουδική Αραβία, Τουρκία και Γιουγκοσλαβία. Για την υλοποίηση του σκοπού της μελέτης διανεμήθηκε ερωτηματολόγιο στους εκπροσώπους της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νοσηλευτικής Ογκολογίας –της οποίας η Ελλάδα είναι μέλος– και της Ευρωπαϊκής Σχολής Ογκολογίας με αποδέκτες τα Νοσηλευτικά Τμήματα των Βαλκανικών χωρών και των χωρών της Μέσης Ανατολής. Οι ερωτήσεις του Α' μέρους (1-3) αφορούσαν γενικές πληροφορίες ως προς τα κριτήρια εισαγωγής, τη διάρκεια της βασικής νοσηλευτικής εκπαίδευσης καθώς επίσης και τα επίπεδα του νοσηλευτικού επαγγέλματος στις παραπάνω χώρες. Στο Β' μέρος οι ερωτήσεις (4-11) αφορούσαν πιο συγκεκριμένα τη διδασκαλία της Ογκολογικής Νοσηλευτικής στη βασική νοσηλευτική εκπαίδευση, όπως ώρες θεωρητικής διδασκαλίας, ώρες κλινικής άσκησης, διδασκαλία Ογκολογικής Νοσηλευτικής ως μέρος της Παθολογικής, Χειρουργικής, Κοινωνικής Νοσηλευτικής, υποχρεωτική διδασκαλία της Ογκολογικής Νοσηλευτικής ή ως κατ' επιλογήν μάθημα στη βασική νοσηλευτική εκπαίδευση. **Αποτελέσματα** Ο χρόνος της θεωρητικής διδασκαλίας της Ογκολογικής Νοσηλευτικής κυμαίνεται από 0-50 ώρες, ενώ αυτός της κλινικής άσκησης από 4-60 ώρες. Η Ογκολογική Νοσηλευτική διδάσκεται σε 6 χώρες ως μέρος της Παθολογικής Χειρουργικής Νοσηλευτικής ενώ σε τρεις μόνο χώρες είναι μάθημα επιλογής. **Συμπεράσματα** Στην πλειονότητα των προγραμμάτων Βασικής Νοσηλευτικής Εκπαίδευσης στα Βαλκάνια και την Μ. Ανατολή η ενότητα του περιγράμματος σπουδών που αφορά την διδασκαλία της ογκολογικής Νοσηλευτικής είναι πολύ περιορισμένη. Η κλινική άσκηση πρέπει να αυξηθεί και η διδασκαλία της Ογκολογικής Νοσηλευτικής να συμπεριληφθεί στο περίγραμμα της Βασικής Νοσηλευτικής Εκπαίδευσης όλων των χωρών της παρούσας μελέτης, όπως προβλέπεται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και την Συμβουλευτική Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

**Λέξεις κλειδιά:** Βασική εκπαίδευση, διδασκαλία, ογκολογική νοσηλευτική, εκπαιδευτικά προγράμματα

**Key words:** Basic education, oncology nursing, teaching, education programs

**Abstract Teaching of Oncology Nursing in Balkans and Middle East.** G.G. Savopoulos. Professor of Athens Technology Institution, Greece. *Vema of Asklipios* 2002, 1(3): 143-148. **Objective** The purpose of this study was to identify if teaching of Oncology Nursing is included in Basic Nursing Education Curricula in the Balkans and Middle East countries. **Material-Method** In our study participated Cyprus, Egypt, FYROM, Greece, Israel, Slovenia, Soudi Arabia, Turkey and Yugoslavia For the purpose of this study we prepared a questionnaire. This questionnaire was distributed to all European Oncology Nursing Society (EONS) in which Greece is a member, and European School of Oncology (ESO) representatives with reference to Nursing Departments throughout Balkans and Middle East. In the first part questions (1-3) were regarding general information about entry criteria and the duration of the Basic Nursing Education as well as the educational levels in

**nursing profession in the above countries. In the second part question (4–11) were dealing more specifically with teaching of Oncology Nursing in Basic Nursing Education such as hours in theoretical teaching, hours in clinical practice, teaching of Oncology Nursing as part of Medical/Surgical or Community Nursing or as an optional subject. Results The time for the theoretical teaching of Oncology Nursing ranges from 0 to 50 hours while the time for the clinical practice from 4 to 60 hours. In six countries Oncology Nursing is taught as part of Medical/Surgical Nursing while only in three is an optional subject. Conclusions In the majority of the Basic Nursing Education Programmes in Balkans and Middle East countries the part which refers to Oncology nursing is very limited. The clinical practice should be expanded and the teaching of Oncology nursing should be included in the basic Nursing Educational Curricula in all countries of this study as it is indicated by the European Council and the Consultant Committee of the European Community.**

Είναι σε όλους μας γνωστό ότι στην Ευρώπη ο καρκίνος είναι ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα υγείας και ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ασθενών με καρκίνο νοσηλεύεται στα γενικά νοσοκομεία.<sup>1</sup>

Ο καρκίνος είναι ασθένεια για την αντιμετώπιση της οποίας πολλές προσπάθειες γίνονται τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα.

Οι προσπάθειες αυτές καλύπτουν πολλές πλευρές μεταξύ των οποίων η έρευνα, η πρόληψη, η ανίχνευση, η θεραπεία και η υποστήριξη των ασθενών και των οικογενειών τους. Γίνεται έτσι κατανοητό ότι η παροχή ποιοτικής φροντίδας από όλους τους επαγγελματίες υγείας, που συμμετέχουν στην προσπάθεια αυτή απαιτεί ειδικές γνώσεις και δεξιότητες. Περισσότερο όμως από όλα τα άλλα μέλη της ομάδας υγείας οι νοσηλευτές καλούνται να βοηθήσουν στην παροχή αυτής της ποιοτικής φροντίδας από την πρόληψη και την έγκαιρη διάγνωση του καρκίνου μέχρι το τελικό στάδιο.<sup>2</sup>

Ένα εύλογο ερώτημα που τίθεται είναι το κατά πόσο είναι όλοι οι νοσηλευτές έτοιμοι μέσα από το βασικό πρόγραμμα της Νοσηλευτικής τους Εκπαίδευσης να αναλάβουν την φροντίδα των ογκολογικών αρρώστων και να αντιμετωπίσουν τα σχετιζόμενα με την νόσο και τις διάφορες θεραπείες βιο-ψυχο-κοινωνικά τους προβλήματα.<sup>3</sup>

Θεωρήσαμε ότι θα ήταν πολύ ενδιαφέρον, στα πλαίσια του Προγράμματος «Ευρώπη κατά του Καρκίνου», να αξιολογήσουμε –για πρώτη φορά– το περιεχόμενο των προγραμμάτων της Βασικής Νοσηλευτικής Εκπαίδευσης ως προς τη διδασκαλία της Ογκολογικής Νοσηλευτικής στα Βαλκάνια και τις χώρες της Μέσης Ανατολής.

Για τον σκοπό αυτό ετοιμάσαμε ένα ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο αυτό δόθηκε σε όλους τους εκπροσώπους της Ευρωπαϊκής Ογκολογικής Νοσηλευτικής Εταιρείας και της Ευρωπαϊκής Σχολής Ογκολογίας με

αναφορά τα Νοσηλευτικά Τμήματα των Σχολών των Βαλκανικών χωρών και των χωρών της Μέσης Ανατολής.

## Υλικό και μέθοδος

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από τρία μέρη:

*Μέρος Α΄:* Στο πρώτο μέρος υπήρχαν τρεις ερωτήσεις (1–3) που αφορούσαν γενικές πληροφορίες ως προς τα κριτήρια εισαγωγής, τη διάρκεια της βασικής νοσηλευτικής εκπαίδευσης καθώς επίσης και τα επίπεδα του νοσηλευτικού επαγγέλματος στις παραπάνω χώρες:

1. Ποια είναι η διάρκεια της βασικής νοσηλευτικής εκπαίδευσης στη χώρα σας;
2. Ποια είναι τα επίπεδα –ως προς την εκπαίδευση– στο νοσηλευτικό επάγγελμα στη χώρα σας;
3. Πόσα χρόνια φοίτησης στην Πρωτοβάθμια/Δευτεροβάθμια εκπαίδευση απαιτούνται για την εισαγωγή σας στη νοσηλευτική εκπαίδευση;

*Μέρος Β΄:* Στο δεύτερο μέρος υπήρχαν οκτώ ερωτήσεις (4–11) που αφορούσαν πιο συγκεκριμένα τη διδασκαλία της Ογκολογικής Νοσηλευτικής στη βασική νοσηλευτική εκπαίδευση:

4. Ποια είναι η διάρκεια σε ώρες της θεωρητικής διδασκαλίας στις ενότητες της Ογκολογικής Νοσηλευτικής που αφορούν την προαγωγή-πρόληψη-θεραπεία και αποκατάσταση των αρρώστων με καρκίνο;
5. Ποια είναι η διάρκεια σε ώρες της κλινικής άσκησης στις ενότητες της Ογκολογικής Νοσηλευτικής που αφορούν την προαγωγή-πρόληψη-θεραπεία και αποκατάσταση των αρρώστων με καρκίνο;
6. Ποια είναι η διάρκεια σε ώρες της διδασκαλίας της ενότητας της παθολογίας που έχει σχέση με τις παραπάνω έννοιες στην βασική νοσηλευτική εκπαίδευση;
7. Διδάσκεται η Ογκολογική Νοσηλευτική ως μέρος της Παθολογικής-Χειρουργικής Νοσηλευτικής;
8. Διδάσκεται η Ογκολογική Νοσηλευτική ως κατ' επιλογήν μάθημα στη βασική νοσηλευτική εκπαίδευση;

9. Διδάσκεται η Ογκολογική Νοσηλευτική ως μέρος της Κοινοτικής Νοσηλευτικής;
10. Υπάρχουν ειδικά καθορισμένα εκπαιδευτικά κριτήρια για τους διδάσκοντες την Ογκολογική Νοσηλευτική;
11. Υπάρχει υλικό κατάλληλο και σχετικό με την διδασκαλία της ενότητας του καρκίνου;

*Μέρος Γ':* Στο τρίτο μέρος οι ερωτήσεις αφορούσαν την Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση στην Ογκολογική Νοσηλευτική στα Βαλκάνια και την Μέση Ανατολή, τα αποτελέσματα του οποίου δεν συζητούνται στην παρούσα εργασία.

## Αποτελέσματα

Οι χώρες που συμπεριελήφθησαν στη μελέτη αυτή είναι:

1. Κύπρος
2. Αίγυπτος
3. Σκόπια
4. Ελλάδα
5. Ισραήλ
6. Σλοβενία
7. Σαουδική Αραβία
8. Τουρκία
9. Γιουγκοσλαβία

## Συζήτηση

Αναλύοντας τα δεδομένα είναι εμφανές ότι ο χρόνος που αφιερώνεται για την κάλυψη της θεωρητικής διδασκαλίας της Ογκολογικής Νοσηλευτικής κυμαίνεται από 0–40 ώρες.

Ένα σημαντικό εύρημα που υπογραμμίζεται αφορά μία χώρα της Μέσης Ανατολής –και αυτή είναι το Ισραήλ– στην οποία ο μικρότερος αριθμός των ωρών που διατίθεται για τη διδασκαλία της Ογκολογικής Νοσηλευτικής είναι 40 ώρες, ενώ δεν δίδεται καθόλου χρόνος για θεωρητική διδασκαλία σε τρεις Βαλκανικές χώρες, όσον αφορά τις νοσηλευτικές ενότητες της προ-

αγωγής της υγείας, της πρόληψης, της θεραπείας και της αποκατάστασης των ασθενών με καρκίνο.

Αναφορικά με τη διάρκεια της κλινικής άσκησης στις παραπάνω ενότητες αυτή κυμαίνεται από 5–60 ώρες.

Στο σημείο αυτό θέλουμε να υπογραμμίσουμε δύο σημεία. Το ένα έχει σχέση με το γεγονός ότι σε τρεις Βαλκανικές χώρες (Γιουγκοσλαβία, Τουρκία και Σκόπια) δεν υπάρχει κανένα σχήμα κλινικής άσκησης στην Ογκολογική Νοσηλευτική. Το άλλο σημείο, που είναι πολύ ενδιαφέρον, φθάνει από το Ισραήλ, όπου η ενότητα της προαγωγής της υγείας στην νοσηλευτική διδάσκεται εκτενώς στην βασική προκλινική περίοδο και δεν είναι απαραίτητα μέρος του περιεχομένου της Ογκολογικής Νοσηλευτικής. Όσον αφορά την κλινική άσκηση στην πρόληψη, μόνον ένα μέρος από την ενότητα αυτή σχετίζεται ειδικά με την Ογκολογική Νοσηλευτική, ενώ η κλινική εμπειρία στην Ογκολογία δεν είναι υποχρεωτική για όλους τους φοιτητές. Το μεγαλύτερο μέρος από αυτήν την κλινική εμπειρία, όταν επιλέγεται από τους φοιτητές, καλύπτεται στις μονάδες χημειοθεραπείας ημερήσιας λειτουργίας ή σε ογκολογικά τμήματα των νοσοκομείων.

Στην ίδια χώρα αναφορικά με την κλινική άσκηση στην αποκατάσταση των ασθενών με καρκίνο, οι φοιτητές έχουν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν για μία ή δύο ημέρες την φροντίδα που παρέχεται στους ασθενείς με στόμια, χωρίς όμως να δίδεται ιδιαίτερη έμφαση εκτός και αν οι φοιτητές επιλέξουν στο τελευταίο έτος των σπουδών τους το σεμινάριο της προηγμένης Ογκολογικής Νοσηλευτικής που γίνεται.

Ένα άλλο πολύ ενδιαφέρον εύρημα που υπογραμμίστηκε από το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο είναι το γεγονός ότι στη βασική νοσηλευτική εκπαίδευση στη διδασκαλία του μαθήματος της παθολογίας που έχει σχέση με τον καρκίνο αφιερώνονται περί τις 6–28 ώρες, ενώ στις χώρες της Σαουδικής Αραβίας, της Γιουγκοσλαβίας και των Σκοπίων δεν αναφέρεται πιθανά η διδασκαλία ύλης σχετικής με τον καρκίνο.

**Πίνακας 1.** Schooling years, duration of basic nursing education, levels in nursing profession.

Country	Schooling years	Years of basic education	Levels in nursing profession
Κύπρος	12	3	RN, Assist Nurse
Αίγυπτος	8	3	Assist Nurse
Σκόπια	8	4	RN, Assist Nurse
Ελλάδα	12	4	Academ. Degrees, Assist. Nurse
Ισραήλ	12	4	Academ. Degrees, Assist. Nurse
Σλοβενία	8	3	RN, Assist Nurse
Σαουδική Αραβία	High school	3	Staff Nurse I, II, III
Τουρκία	11	4	RN
Γιουγκοσλαβία	8	4	RN

**Πίνακας 2.** Hours of theoretical education, clinical training and content of pathology related to Oncology Nursing.

Country	Theoretical hours	Clinical hours	Content of pathology hours
Κύπρος	32	32	10
Αίγυπτος	24	24	15
Σκόπια	–	–	–
Ελλάδα	45	45	20
Ισραήλ	50	Not clearly stated	20
Σλοβενία	12	60	6
Σαουδική Αραβία	2	4	2
Τουρκία	–	–	28
Γιουγκοσλαβία	–	–	–

**Πίνακας 3.** Educational subjects in which teaching of Oncology Nursing is integrated

Educational Subject	No of countries Answered "Yes"	No of countries Answered "No"
Part of medical/surgical nursing	6 (67%)	3 (33%)
Part of community nursing	2 (22%)	7 (78%)
An optional subject	3 (33%)	6 (67%)

Στα Βαλκάνια και στις χώρες της Μέσης Ανατολής η Ογκολογική Νοσηλευτική σύμφωνα πάντα με όσα προκύπτουν από την ανάλυση των δεδομένων του ερωτηματολογίου-διδάσκεται ως μία ενότητα της παθολογικής-Χειρουργικής Νοσηλευτικής, εκτός από τις Σχολές του Ισραήλ, της Σλοβενίας και της Ελλάδος όπου η Ογκολογική Νοσηλευτική διδάσκεται ως ξεχωριστό μάθημα.

Επίσης σε τρεις Βαλκανικές χώρες –Σλοβενία, Τουρκία και Ελλάδα– η διδασκαλία της Ογκολογικής Νοσηλευτικής είναι μάθημα επιλογής.

Ένα πολύ ενθαρρυντικό σημείο είναι το γεγονός ότι σε όλες τις χώρες της Μέσης Ανατολής και των Βαλκανίων –εκτός από την Γιουγκοσλαβία– υπάρχει κάθε είδος υλικού διδασκαλίας σχετικά με τον καρκίνο και διατίθεται για όλα τα επαγγέλματα υγείας.

Με την τελευταία ερώτηση έγινε προσπάθεια να συγκεντρώσουμε πληροφορίες σχετικά με το αν υπάρχουν κάποια συγκεκριμένα ειδικά προαπαιτούμενα προσόντα για τους διδάσκοντες το θεωρητικό και κλινικό μέρος της Ογκολογικής Νοσηλευτικής στο βασικό πρόγραμμα σπουδών.

Η ανάλυση των δεδομένων έδειξε ότι για τέσσερις χώρες –Κύπρο, Σαουδική Αραβία, Τουρκία και Γιουγκοσλαβία– δεν υπάρχουν στοιχεία. Σε μία χώρα της Μέσης Ανατολής –και αυτή είναι το Ισραήλ– όσον αφορά το θεωρητικό μέρος της Βασικής Νοσηλευτικής Εκπαίδευσης όλοι οι διδάσκοντες στις Νοσηλευτικές

Σχολές έχουν ακαδημαϊκούς τίτλους, όσοι δε από αυτούς διδάσκουν Ογκολογική Νοσηλευτική ή διαθέτουν επί πλέον εμπειρία στο αντικείμενο αυτό ή έχουν μερική απασχόληση σε ογκολογικά τμήματα. Ως προς το κλινικό μέρος της Βασικής Νοσηλευτικής Εκπαίδευσης η κλινική εμπειρία στην Ογκολογική Νοσηλευτική δίδεται από εξειδικευμένους νοσηλευτές στο πρόβλημα του καρκίνου και συντονίζεται από εκπαιδευτικό προσωπικό της Νοσηλευτικής Σχολής.

### Συμπεράσματα

Όλοι αναγνωρίζουμε την ανάγκη της διδασκαλίας της Ογκολογικής Νοσηλευτικής στα προγράμματα Βασικής Νοσηλευτικής Εκπαίδευσης. Ένα πολύ σοβαρό εύρημα που προέκυψε από την ανάλυση των δεδομένων του ερωτηματολογίου είναι ότι στην πλειονότητα των προγραμμάτων Βασικής Νοσηλευτικής Εκπαίδευσης στις χώρες των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής, η ενότητα του περιγράμματος σπουδών που αναφέρεται στη διδασκαλία της ύλης της Ογκολογικής Νοσηλευτικής είναι πολύ περιορισμένη.<sup>4</sup> Πιστεύουμε ότι η προετοιμασία των φοιτητών στην Ογκολογική Νοσηλευτική πρέπει να είναι προαπαιτούμενος αντικειμενικός σκοπός όλου του εκπαιδευτικού προγράμματος.<sup>5</sup> Και όμως, αυτό δεν είναι αρκετό. Πρώτα απ' όλα χρειαζόμαστε πολύ καλά προετοιμασμένους εκπαιδευτικούς για την θεωρητική και κλινική άσκηση των σπουδαστών και μετά μια ριζική αλλαγή στα περιγράμματα σπουδών.

Η Ογκολογική Νοσηλευτική συχνά διδάσκεται από ιατρούς ή νοσηλευτές που υπολείπονται σε γνώσεις σχετικά με τον καρκίνο και την ικανοποίηση των αναγκών των ασθενών με καρκίνο. Αυτό το αξιοσημείωτο εύρημα υπογραμμίζει έντονα την ανάγκη για όλες τις χώρες των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής να αναγνωρίσουν την ιδιαιτερότητα της φύσης του περιεχομένου της Ογκολογικής Νοσηλευτικής.<sup>6</sup>

Από τα δεδομένα στοιχεία του ερωτηματολογίου δίδεται σαφής η εντύπωση ότι η Ογκολογική Νοσηλευτική δεν περιλαμβάνεται στα προγράμματα Βασικής Νο-

**Πίνακας 4.** Educational demands on teachers of Oncology Nursing.

<b>Educational area</b>	<b>No of countries answered "Yes"</b>	<b>No of countries answered "No"</b>	<b>No of countries uncertain</b>
Theoretical area	5 (56%)	3 (33%)	1 (11%)
Clinical area	5 (56%)	3 (33%)	1 (11%)

σπληνικής Εκπαίδευσης ως ένα ξεχωριστό μάθημα, αλλά διδάσκεται υπό τον τύπο των αναφορών στην Παθολογική και Χειρουργική ενότητα ή ως μάθημα επιλογής.<sup>7</sup>

Υπάρχει επίσης μία μεγάλη ποικιλία στην έμφαση που δίδεται στην Ογκολογική Νοσηλευτική Εκπαίδευση ως προς τον συνολικό αριθμό των ωρών που διατίθεται για την θεωρητική και κλινική άσκηση των φοιτητών στις ενότητες της νοσηλευτικής που αφορούν την προαγωγή της υγείας, την πρόληψη του καρκίνου, τις θεραπείες και την αποκατάσταση των ογκολογικών ασθενών. Οι διαφορές αυτές μπορεί να υπάρχουν όχι μόνον μεταξύ των χωρών αλλά επίσης και μεταξύ των σχολών των ιδίων των χωρών.

Στα Βασικά Εκπαιδευτικά Νοσηλευτικά μας προγράμματα ο χρόνος που διατίθεται για την προετοιμασία των φοιτητών στην Ογκολογική Νοσηλευτική είναι ανεπαρκής. Η γνώση πρέπει να αναπτυχθεί σε συνδυασμό αφενός μεν με βελτιώσεις στην εφαρμογή της κλινικής άσκησης,<sup>8</sup> αφετέρου δε με έμφαση στις νοσηλευτικές ενότητες της προαγωγής της υγείας, της πρόληψης του καρκίνου, των θεραπευτικών μεθόδων που εφαρμόζονται σήμερα και της αποκατάστασης. Χρειαζόμαστε περισσότερη κλινική άσκηση με περισσότερες ευκαιρίες συμμετοχής των φοιτητών στην φροντίδα των αρρώστων με καρκίνο και στην ικανοποίηση των αναγκών τους.<sup>5</sup> Παράλληλα με την θεωρητική διδασκαλία της Ογκολογικής Νοσηλευτικής πρέπει να υπάρχει συγχρόνως και κλινική Ογκολογική Νοσηλευτική άσκηση υπό επίβλεψη. Δεν μπορούμε να είμαστε βέβαιοι για την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα των προσπαθειών μας χωρίς να δώσουμε έμφαση και βαρύτητα στην επίβλεψη και την αξιολόγηση. Αυτό σημαίνει ότι οι εκπαιδευτικοί στην κλινική ογκολογική νοσηλευτική είναι υπεύθυνοι αφενός μεν για την ετοιμασία δελτίων αξιολόγησης της επίδοσης των φοιτητών σε όλες τις ενότητες της ογκολογικής νοσηλευτικής, αφετέρου δε στην ενθάρρυνση των φοιτητών να δηλώσουν τα ενδιαφέροντά τους. Η συνεχής δε επίβλεψη των φοιτητών κατά την διάρκεια της κλινικής τους άσκησης στην Ογκολογική Νοσηλευτική πρέπει να είναι ευθύνη εξειδικευμένων και καταρτισμένων εκπαιδευτικών.<sup>5</sup>

Θεωρούμε ότι η κλινική άσκηση των φοιτητών στην Ογκολογική Νοσηλευτική πρέπει να αυξηθεί. Όμως εδώ πρέπει να υπογραμμίσουμε και το γεγονός ότι οι φοιτητές μπορούν να ωφεληθούν περισσότερο από το

σύντομο χρονικό διάστημα που διατίθεται όταν η κλινική τους άσκηση σχεδιάζεται πολύ προσεκτικά. Αλλά αυτό δεν είναι αρκετό. Οι νοσηλευτικές μονάδες που θα χρησιμοποιηθούν για την κλινική τους άσκηση πρέπει να επιλεγούν πολύ προσεκτικά. Ακόμη η ποικιλία των περιπτώσεων, η οργάνωση της εργασίας, η συνεργασία με την προϊσταμένη του τμήματος και η προθυμία του νοσηλευτικού προσωπικού να συμμετέχει στην εφαρμογή και βελτίωση του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι παράγοντες βασικής σημασίας. Για την παροχή καλής ποιότητας ογκολογικής νοσηλευτικής φροντίδας χρειάζεται άσκηση. Οι φοιτητές μαθαίνουν ό,τι βλέπουν να εφαρμόζεται στην πράξη και όχι μόνον ό,τι τους διδάσκεται στην αίθουσα διδασκαλίας.<sup>5</sup>

Σήμερα το 70% των Ελλήνων ογκολογικών αρρώστων νοσηλεύεται σε γενικά νοσοκομεία. Αυτό σημαίνει ότι οι νοσηλευτές σε κάθε νοσηλευτική μονάδα έχουν πάντοτε την ευκαιρία να συμμετέχουν στην φροντίδα των ογκολογικών ασθενών και να επικοινωνούν με τις οικογένειές τους. Έτσι είναι σαφές ότι και οι νοσηλευτές των Βαλκανικών χωρών και των χωρών της Μέσης Ανατολής είναι ανάγκη –και πρέπει– να είναι πολύ καλά προετοιμασμένοι για την φροντίδα των ασθενών αυτών.<sup>8</sup>

Εξάλλου η πρόθυμη συμμετοχή των εκπροσώπων των χωρών αυτών στην προσπάθεια της συλλογής αυτών των δεδομένων και πληροφοριών δείχνει ότι όλοι μας πιστεύουμε στην σπουδαιότητα και ανάγκη της διδασκαλίας της Ογκολογικής Νοσηλευτικής στα Βασικά Προγράμματα Εκπαίδευσης Νοσηλευτών.

Το 1998 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, λαμβάνοντας υπόψη του το άρθρο 57 της συνθήκης της ΕΟΚ, συνέστησε την Συμβουλευτική Επιτροπή προκειμένου να διατυπώσει την γνώμη της –προς τα κράτη μέλη της ΕΟΚ– για την επαγγελματική κατάρτιση των Νοσηλευτών.<sup>8</sup>

Σύμφωνα, λοιπόν, με τις προτάσεις της Συμβουλευτικής Επιτροπής της ΕΟΚ για την κατάρτιση των νοσηλευτών σε θέματα καρκίνου, προβλέπεται για τους νοσηλευτές ότι:<sup>7</sup>

α. Η βασική κατάρτιση των νοσηλευτών πρέπει να περιλαμβάνει κατά τρόπο συστηματικό και σφαιρικό την πρόληψη του καρκίνου, την συμμετοχή στην ανίχνευση και τη διάγνωση, την αναγνώριση των προβλημάτων των καρκινοπαθών και την ανταπόκριση στις δικές τους

ειδικές ανάγκες, τη διεύθυνση αντικαρκινικών θεραπευτικών προγραμμάτων, την συμμετοχή στην αποκατάσταση καθώς και στην περίθαλψη των ασθενών που βρίσκονται στο τελευταίο στάδιο της ασθένειας, καθώς και την φροντίδα των οικογενειών τους.

β. Η κατάρτιση των νοσηλευτών για την φροντίδα καρκινοπαθών πρέπει να στηρίζεται σε νοσηλευτικό μοντέλο προσαρμοσμένο στην κατάσταση των ασθενών αυτών. Στόχοι της νοσηλευτικής φροντίδας είναι ο προσδιορισμός και η ερμηνεία των αναγκών του ατόμου καθώς και η ανταπόκριση σ' αυτές με τον κατάλληλο και εξατομικευμένο τρόπο. Η κατάρτιση των νοσηλευτών θα πρέπει να ανταποκρίνεται στους στόχους αυτούς και να προετοιμάζει τον νοσηλευτή να ασκεί υπεύθυνα το επάγγελμά του. Για τον λόγο αυτό οι νοσηλευτές πρέπει να έχουν την ικανότητα να λαμβάνουν αποφάσεις, να επιλύουν προβλήματα, να αξιολογούν τις δραστηριότητές τους και να προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες καταστάσεις των ασθενών καθώς και την εξέλιξη των γνώσεων.

γ. Οι νοσηλευτές, μαζί με άλλα επαγγέλματα υγείας, θα πρέπει να συμμετέχουν ενεργά σε προγράμματα δράσης εναντίον του καρκίνου, να συνεργάζονται στην ενημέρωση και μόρφωση του κοινού σχετικά με τα θετικά αποτελέσματα της πρόληψης, της προστασίας και της εξέτασης και την έγκαιρη θεραπεία περιπτώσεων καρκίνου. Οι νοσηλευτές για να πραγματοποιήσουν το έργο αυτό πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με βασικές γνώσεις τις οποίες μπορούν να χρησιμοποιούν στην κλινική τους κατάρτιση.

δ. Λόγω της ταχύτητας των ανακαλύψεων τόσο στο επίπεδο της κατανόησης των φυσιοπαθολογικών διεργασιών και μηχανισμών, όσο και στο των διαγνωστικών και θεραπευτικών τεχνικών, η βασική κατάρτιση πρέπει να ετοιμάζει τους νοσηλευτές να χρησιμοποιούν τις γνώσεις και τις δεξιότητες που απέκτησαν και να τις αναπτύσσουν.

ε. Το εκπαιδευτικό υλικό που αναφέρεται στην πρόληψη, ανίχνευση και θεραπεία του καρκίνου, και το οποίο προέρχεται από την πλούσια εργασία ιδρυμάτων εκπαίδευσης, κέντρων έρευνας και θεραπείας του καρκίνου, πρέπει να αναπτυχθεί και να δημιουργηθεί ένα

Ευρωπαϊκό δίκτυο σε κοινοτικό επίπεδο για την ανταλλαγή πληροφοριών, έτσι ώστε να γίνεται η καλύτερη δυνατή χρήση των ανθρωπίνων, των υλικών και των οικονομικών πόρων.

στ. Η βασική κατάρτιση πρέπει να ετοιμάζει τους νοσηλευτές για την άσκηση διαφόρων καθηκόντων. Όσον αφορά την εργασία καθ' ομάδας αυτή είναι απαραίτητη για την φροντίδα των ογκολογικών αρρώστων.

Τα πολλά και ειδικά προβλήματα των ασθενών με καρκίνο και η ανάγκη για την αποτελεσματική αντιμετώπισή τους καθιστούν απαραίτητη και ζωτικής σημασίας την παρουσία του νοσηλευτή, του νοσηλευτή με τις διαρκώς βελτιούμενες γνώσεις. Και οι νοσηλευτές στον τομέα της Ογκολογικής Νοσηλευτικής έχουν μοναδικές ευκαιρίες για συνεχή βελτίωση και αύξηση των γνώσεών τους.<sup>9</sup>

### Βιβλιογραφία

1. The European Oncology Nursing Society. A Core Curriculum for a post- basic course in cancer nursing. *Cancer Nursing* 1990, 13:123-128
2. Webb P. Education for cancer nurses. A European priority. *Eur J Cancer Care* 1995, 4 (Suppl 1):1-8
3. Pope S. Fundamentals for a new concept of oncology nursing in the professional nursing education programme. *Cancer Nursing* 1992, 15:137-147
4. Λανάρα Β. Προγράμματα Εκπαίδευσης στην Ογκολογική Νοσηλευτική στις χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. *Νοσηλευτική* 1994, 34:26-30
5. Savoroulou G. Cancer Education in Nursing Schools in Greece. *Eur J Cancer Care* 1992, 1:25-27
6. Copp K. Education and training in cancer: A European perspective. *Cancer Nursing* 1988, 11:255-258
7. Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων: Νομοθεσία. Σύσταση της Επιτροπής σχετικά με την κατάρτιση του προσωπικού υγείας σε θέματα καρκίνου. Βρυξέλλες, 1989
8. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων: Συμβουλευτική Επιτροπή για την κατάρτιση των Νοσηλευτών. Έκθεση και συστάσεις για την κατάρτιση στον τομέα του καρκίνου. Βρυξέλλες, 1988
9. Savoroulou G. The Implementation of a EC Post-Basic Curriculum in Cancer Nursing in Greece. *Eur J Cancer Care* 1993, 2:136

Corresponding author: 18 Diadochou Pavlou street, Filothei GR-152 37 Athens, Greece